

Életigenlés Balassi módján

Beszélgetés Szabó Andrással

CSONGRÁDY BÉLA

Dr. Szabó András előadóművész az augusztus 20-i nemzeti ünnep alkalmából a Magyar Érdemrend Lovagkeresztje kitüntetésben részesült sokoldalú, a Kárpát-medencei magyarság összetartozását erősítő, kulturális értékeket népszerűsítő előadóművészi pályája elismeréseként. A balassagyarmati születésű – végzettsége szerint magyar illetve népművelés szakos – tanáremberrel Budapesten, meghitt hangulatú otthonában az elismerés apropóján beszélgettem, természetesen tolmácsolva a nógrádiak gratulációját is.

– Ez legalább olyan jólesik, mint amilyen érzésekkel a kitüntetés hírére és tényére fogadtam – mondta Szabó András, és hozzátette, hogy az elmúlt napokban sokan mások is osztoztak örömeiben. – Felemelő élményként élem meg, hogy számon tartanak...

– Sokadik kitüntetésed a lovagkereszt, hiszen az elmúlt évtizedekben kaptál Kazinczy-, Radnóti- és Madách-díjat, Balassi Emlékérmeket, Teleki Pál Érdemrendet, Czine Mihály-díjat, és részesültél a Tinódi-címeres Elismerő Oklevélben is. Van valami sorrend ezek között a fogadtatást illetően?

– A maga idejében mindegyik nagyon kedves volt a számomra, további munkára, erőfeszítésekre ösztönzött...

– Egy ilyen rangos, az államfő által adományozott elismerést, mint amelyet most kaptál, nyilván ki kell érdemelni, meg kell szolgálni sok-sok év, évtized során. Ennélfogva ez esetben is óhatatlan a visszatekintés, a kezdetek felidézése. Milyen szellemi muníciót kaptál gyermek- és ifjúkorodban a szülői háztól, tágabban az irodalmi értékekben különösen gazdag „tündérvárostól”, Balassagyarmattól, a tájgazdától?

– Az én esetemben a családi milió szorososan összekapcsolódott, és azonos

irányba hatott a középiskolai tanulmányokkal. Szüleim a Balassi Bálint Gimnázium tanárai voltak, apám Szabó Károly, aki dunántúliként olyannyira „asszimilálódott” álláshelyéhez és a „jó palócokhoz”, hogy Balassagyarmat és egyáltalán Nógrád megye irodalomtörténetének, a klasszikusok, Balassi Bálint, Madách Imre, Mikszáth Kálmán, Szabó Lőrinc és az „aprószenetek” szorgos kutatója, alapos ismerője lett, tanulmányok, könyvek sora fűződik a nevéhez. Ő történelemre tanított, édesanyám pedig osztályfőnököm volt. Nem volt könnyű sem nekik, sem nekem megfelelni e különös szituációnak. A követelményállítást már otthon a példaadással, a könyvek, az olvasás szeretetére való rávezetéssel kezdődött. A versmondást is apám, illetve Csikász István helyi előadóművész, költő révén kedveltem meg. Ugyanakkor a pályaválasztásom nem volt egyértelmű, mert a képzőművészettel is kacérkodtam, hozzáértők – Farkas András, Czinke Ferenc – szerint nem is voltam tehetségtelen. Ma is körülvesz a lakásban néhány saját képem, szobrom is. A fát különösen kedvelem, nemrégiben éppen egy szekrényt „fabrikáltam”...

– *De végül is felülkerekedett az irodalmi érdeklődés: az ELTE Bölcsészettudományi Karára kerültél, illetve Eötvös-kollégista lettél, ahol aztán a diploma megszerzését követően nevelőtanár, majd hosszú évekig a könyvtár vezetője voltál. Közben 1992-93-ban Pozsonyban, a Magyar Kulturális Intézetben igazgatóhelyettesként, rendezvényszervezőként dolgoztál. Az Ipoly partjáról a fővárosba kerülve milyen szerepet kapott az életedben a versmondás, amit egy helyütt gyönyörűségnek nevezteél?*

– Egyre inkább főszerepet. Hamar bekapcsolódtam az Egyetemi Színház irodalmi műsorainak szerkesztője, Surányi Ibolya által vezetett Balassi Bálint (!) Szavalóköri tevékenységébe. Velük először 1972-ben, másodéves egyetemi hallgatóként, a Janus Pannonius halálának 500. évfordulója tiszteletére rendezett rendezvényen léptem fel, olyan közreműködőkkel, mint Gryllus Dániel, Sas Szilvia és Vitai Ildikó. Az Auróra '73 versmondó verseny díjazottjaként eljutottam Kijevbe, Moszkvába, Grúziába és Örményországba is. 1974-ben olyan Radnóti-esten szerepeltem, amelyet Latinovits Zoltán rendezett. Hozzájárult, hogy egy-egy vers többféle lehetséges előadásmódjából mi előadók válasszuk ki a számunkra leginkább alkalmas variációt. Az első önálló estem 1976-ban volt, *Magunkat – másoknak* címmel. 1978-ban egy Illyés Gyula-est közreműködője lehettem, mások mellett Bessenyei Ferencsel, Bánffy Györggyel, Jancsó Adriennel, Juhász Jácinttal, Molnár Piroskával. Az előadást Kósa Ferenc rendezte. A második önálló estemre, az *Én nem mehetek el innen* címmel, *Sorskérdések Ady Endrétől a Fényes szelek nemzedékéig* alcímmel, a harmadikra, az erdélyi magyar irodalomból való válogatásra '86-ban került sor. A történelmi Nógrád szülötte, az azóta már Kossuth-díjas Szvorák Katalin füleki népdalénekes is részese volt ennek a Forrás Kör keretében bemutatott

műsornak. Az már a rendszerváltás után, 1998-ban történt, hogy a norvégiai magyarok meghívtak Oslóba a március 15-i ünnepségükre. Később Svédországban is jártam az ott élő hazánkfiak körében. Az pedig, ahogyan tíz évvel ezelőtt eljutottam Kairóba, már-már csodaszzerű volt. A korábban Magyarországon végzetek, illetve az Egyiptomban magyarul tanuló diákok számon tartották József Attila születésének 100. évfordulóját, az ő verseit mondtam, egy remek népzenei együttes programján belül. Nagy élvezettel hallgatták végig műsorunkat. Természetesen az elmúlt évek során sokszor szerepeltem szűkebb hazámban, Nógrádban is különféle ünnepségeken, rendezvényeken, mind Balassagyarmaton, mind Salgótarjánban vagy éppen Csesztvén.

– *Doktori disszertációdban Jókai, Mikszáth, Móricz idilltípusait vizsgáltad és azóta sem idegen tőled az írás. Időről időre találkozni a neveddel különböző lapok hasábjain, és immár három saját köteted van...*

– Valóban így van. 1987-től Gy. Szabó András néven – amelyben a Gy. betű Gyarmatra utal – publikálok, főként tanulmányokat, esszéket, három folyóiratban: a Hittelben, a Magyar Naplóban és a Vigiliában. A *függőhíd metamorfózisa* című irodalmi tanulmánykötetemet, a Szijártó István alapította Balatoni Akadémia adta ki 2001-ben. Oláh János a Magyar Napló kiadásában 2007-ben jelentette meg a „*Minden nínnek az ő nyelvén*” című könyvem, amely válogatás a régi magyar irodalomból. A tihanyi apátság alapítólevelétől, a *Halotti beszéd és könyörgéstől*, valamint az *Ómagyar Mária-siralomtól* kezdve Tinódi Sebestyén, Bornemissza Péter, Heltai Gáspár, Rimay János, Pázmány Péter és mások művei mellett Szenczi Molnár Albert, Apáczai Csere János és Gyöngyösi István szövegéig tart a lista. Ugyancsak a Magyar Napló volt a kiadója legújabb, 2014-ben megjelent *Legenda ez is* című kötetemnek.

– *Ennek fülszövegében írtad le a következőket: „A régi magyar irodalom irányt adó sarkcsillag lehet a mai ember számára. Igazodási pont”. A valóság ismeretében bizonyára tudatosan értelmezed „csak” lehetőségként a múlt értékeinek adaptálását. S egyébként is, számodra mit jelent a régi magyar irodalom, mikortól és meddig számítod annak tollforgató eleink ránk hagyományozódott munkáit?*

– A sor elején a 13. századbeli nyelvemlék, az *Ómagyar Mária-siralom* áll, amely egy latin vers magyar átültetése. A 17-18. században élt Mikes Kelemen írásait pedig még ugyancsak a régi magyar irodalom kategóriájába tartozónak vélem. Azért szeretem ezeknek az évszázadoknak a lenyomatát, mondhatni üzenetét, mert meggyőződésem, hogy minden irodalom, amely a későbbiekben életre szólított, régi évszázadok kincseire épül. Meggyőződéssel vallom, hogy a régi korok emberei ugyanúgy a létezés alapkérdéseit tették fel és járták körül, mint mi, csak sokkal humánusabb módon, illőbb, árnyaltabb nyelvi megformáltságú válaszokat adva.

Előszeretettel fogalmaztak metaforákban, képes beszédben. Gyakran és szívesen említem példaként, hogy Balassi Bálint a természetet „sétáló palotának” nevezte, és e találó kifejezés szépségét azóta sem haladta meg senki. Az ő életigenlése áll közel hozzám. A korábbi időkben a szerelemről, az erotikáról is nemesen, nagyon tapintatosan tudtak írni. Őszintén vállalták önmagukat, személyiségüket, határozottan képviselték saját értékrendjüket. Mert volt nekik...

– *Ez nem titkolt kritikája részedről a mai világ értékvesztett mentalitásának.*

– Valóban vannak fenntartásaim a napjainkban uralkodó közfelfogásról, az etikai parttalanságról, a szélsőségesen relativizált szellemiségről. Ugyancsak nem tudom akceptálni a művészet, az irodalom társadalmi kívülállóságát valló, a korszerűség követelményeként az alany és az állítmány kizárólagos szerepét hangoztató nézeteket. Szerintem társadalmi elkötelezettség, nemzeti hovatartozás nélkül nincs igazi irodalom. Ellenkező esetben a magyar irodalom örökségének mintegy kilencven százaléka – Zrínyitől, Petőfin, Adyn át Sütő Andrásig – megkérdőjelezhető. Ők – irodalmunk sok más kiválóságával egyetemben – népben és nemzetben is gondolkodtak, a haza szolgálata kivált fontos volt számukra. Engem is ez vezet utamon.

– *A könyvtárosi állásod megszűnésével, a nyugdíj előtt hogyan telnek napjaid?*

– Vannak fellépéseim, és különösen szívesen tartok úgynevezett rendhagyó irodalomórákat. Legutóbb Sárospatakon és környékén – például Komlósán, ebben a bájos ruszin faluban – tartottam ilyeneket. Friss élményem a taksonyi augusztus 20-i ünnepségen való szereplés: ott az *Árpád legendától a hazaszeretelig* címmel hangzott el műsorom. Tíz éve nagy élvezettel vezetem az eleinte *Kitalálom!* címmel sugárzott, egy ideje azonban már *Miért szeretem?* címmel hallható irodalmi vetélkedő műsort a Magyar Katolikus Rádióban, ahová az akkori kulturális szerkesztő, a sajnos már eltávozott Nagy Gáspár hívott meg. Szeretem újraolvasni a korábban tetszett könyveket is...

– *A világirodalomból egyik kedvenc szerződ Rainer Maria Rilke (1875-1926) osztrák impresszionista költő. Miért?*

– Többek között azért, mert neki sikerült érzékletesen kifejezni, hangsúlyozni a művészet felbecsülhetetlen szerepét, életalakító erejét, amikor az *Archaikus Apolló-torzó* című, Tóth Árpád fordította szonettjének záró sorát, erkölcsi imperatívuszát megfogalmazta: „Változtasd meg élted!”